

УДК 338.439.02

І. І. Вініченко,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9527-1625>

К. М. Дідур,

к. е. н., докторант кафедри економіки,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8489-0308>

Є. В. Лінник,

здобувач гр. МгЕК-1-23, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-0471-8454>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.22.4

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

I. Vinichenko,

Doctor of Economic Sciences, Head of the Department of Economics, Dnipro State Agrarian and Economic University

K. Didur,

PhD in Economics, Doctoral candidate of the Department of Economics, Dnipro State Agrarian and Economic University

Ye. Lynnyk,

Student group MgEk-1-23, Dnipro State Agrarian and Economic University

STRATEGIC DIRECTIONS FOR ENSURING UKRAINE'S FOOD SECURITY

У статті розглянуто виклики, які постали перед Україною на шляху до забезпечення продовольчої безпеки в умовах військової агресії, пандемії та економічних криз. Окупація територій, за оцінками Міністерства аграрної політики та Київської школи економіки, призвела до збитків у сільському господарстві на суму 6,6 мільярда доларів США, що суттєво вплинуло на виробничий і логістичний потенціал аграрного сектору. Погіршення продовольчої ситуації зумовлене не лише зниженням виробництва, а й проблемами з доступом до продовольства, які визначаються політичними, соціальними та інфраструктурними бар'єрами.

В статті досліджено аналіз глобального індексу продовольчої безпеки, який вказує на значне падіння позицій України на міжнародній арені. За даними GFSI, у 2022 році Україна зайняла 71-е місце серед 113 країн, що свідчить про критичні проблеми в доступності продовольства, стійкості та адаптивності аграрного сектора. Для вирішення цих проблем необхідно розробити ефективні стратегії відновлення продовольчої безпеки, які передбачають підтримку місцевого виробництва, інновації в агросекторі, вдосконалення інфраструктури та підвищення якості продуктів.

В дослідженні акцентовано увагу на роль інновацій у сільському господарстві, зокрема цифровізацію, прецизійне землеробство та нові біотехнології, що здатні підвищити ефективність виробництва. Розглянуто важливість підтримки інфраструктури та покращення логістичних маршрутів як невід'ємних складових забезпечення продовольчої безпеки. Важливість впровадження систем контролю якості підкреслює необхідність підвищення стандартів безпеки та екологічності продуктів харчування.

Крім того, в статті досліджено соціально-економічні наслідки продовольчої кризи, які вимагають зусиль не лише з боку держави, а й активної участі аграріїв, науковців та громадськості. Підкреслюється важливість комплексного підходу до забезпечення продовольчої безпеки України, акцентуючи на співпраці різних секторів для досягнення стійкості продовольчої системи в умовах сучасних викликів. В статті зазначено, що інновації та підтримка місцевого виробництва є ключовими аспектами для подолання наявних проблем і створення стійкої системи продовольчої безпеки, яка відповідатиме сучасним вимогам.

The article discusses the challenges faced by Ukraine in ensuring food security amid military aggression, pandemics, and economic crises. The occupation of territories has resulted in agricultural losses estimated by the Ministry of Agrarian Policy and the Kyiv School of Economics to be around \$6.6 billion, significantly impacting the production and logistical potential of the agricultural sector. The worsening food situation is attributed not only to a decline in production but also to access issues influenced by political, social, and infrastructural barriers.

The study analyzes the Global Food Security Index, which indicates a significant drop in Ukraine's position on the international stage. According to the GFSI, in 2022, Ukraine ranked 71st out of 113 countries, highlighting critical issues regarding food accessibility, resilience, and adaptability of the agricultural sector. To address these challenges, effective food security recovery strategies need to be developed, focusing on supporting local production, innovation in the agricultural sector, improving infrastructure, and enhancing product quality.

The research emphasizes the role of innovation in agriculture, particularly digitalization, precision farming, and new biotechnologies, which can enhance production efficiency. The importance of infrastructure support and improvement of logistical routes is discussed as integral components of ensuring food security. The necessity of implementing quality control systems underscores the need to raise safety and environmental standards for food products.

Furthermore, the article explores the socio-economic consequences of the food crisis, which require efforts not only from the state but also the active participation of farmers, scientists, and the public. The importance of a comprehensive approach to ensuring food security in Ukraine is emphasized, focusing on collaboration among various sectors to achieve the resilience of the food system amid contemporary challenges. The article notes that innovation and support for local production are key aspects in overcoming existing problems and creating a sustainable food security system that meets modern demands.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, глобальний індекс продовольчої безпеки, глобальні виклики, державна підтримка, інвестиції, інновації, інфраструктура, сільськогосподарське виробництво, сільське господарство, стратегія, стратегічні напрямки, фінансування, якість продукції.

Key words: Agro-industrial complex, Global Food Security Index, global challenges, state support, investments, innovations, infrastructure, agricultural production, agriculture, strategy, strategic directions, financing, product quality.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Протягом останніх десятиліть на шляху до становлення української державності виникли численні виклики, які суттєво вплинули на розвиток національної економіки та, зокрема, на забезпечення продовольчої безпеки країни. Серед найгостріших факторів, що посирили ризики у цій сфері, стали окупація значної частини територій, пандемія Covid-19 та повномасштабне військове вторгнення у 2022 році. Ці страшні події порушили стабільне постачання продовольства, що є життєво необхідним для забезпечення добробуту та працездатності населення, стабільної роботи сільського господарства, харчової промисловості та транспортно-логістичних маршрутів.

Окупація частини українських територій завдала значних втрат аграрному сектору, послабивши його виробничий і логістичний потенціал. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України й Київської школи економіки, загальна сума збитків у сільськогосподарській галузі станом на 15 вересня 2022 року сягнула 6,6 мільярда доларів США, що становить 23% від загальної вартості

активів. Основні втрати включають: сільськогосподарську техніку та обладнання — 2,885 мільярда доларів США; втрачену продукцію — 1,872 мільярда доларів США; складські приміщення — 1,062 мільярда доларів США; тваринництво — 362,5 мільйона доларів США; багаторічні культури — 348,7 мільйона доларів США; виробничі ресурси (пальне, добрива, засоби захисту рослин) — 95,4 мільйона доларів США [18]. Ці втрати загострили необхідність розробки стратегій відновлення й захисту продовольчої безпеки України. На тлі значних економічних збитків та порушень стабільності, важливо зосередитися на створенні та впровадженні сучасних програм для відновлення продовольчої стійкості. Лише за умов ефективного врегулювання ситуації можна забезпечити стійкість продовольчої системи, що стане надійною основою для національного економічного розвитку й добробуту майбутніх поколінь.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема продовольчої безпеки має не лише національний, але й глобальний характер, що робить її актуальною темою для обговорен-

Таблиця 1. Глобальний індекс продовольчої безпеки України, 2022 р

Показник	Отримані бали	Рейтингове місце
Забезпечення продуктами харчування	66,6/100	65
Економічна та фізична доступність	48/100	93
Сталість та стійкість природних ресурсів	43,5/100	94
Якість та безпека продовольства	71,3/100	52

Джерело: [17].

ня серед міжнародних організацій і наукових кіл, які займаються питаннями продовольства і аграрного сектору. Особливо важливою ця тема стає в умовах збройних конфліктів, оскільки вони безпосередньо впливають на стабільність виробництва і постачання продовольства.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну вітчизняні науковці, зокрема Артеменко Л., Гац Л., Гудзь Г., Дергач А., Крамар І., Мариненко Н. та Родінова Н., провели ґрунтовне дослідження впливу цих подій на ситуацію на продовольчому ринку. У своїх роботах вони виділили основні заходи, які повинна вжити держава для ефективного регулювання національного продовольчого ринку [1,4]. Дослідження Батигіної О. М. становить вагомий внесок у розуміння правових та організаційних механізмів, які є необхідними для забезпечення продовольчої безпеки в умовах кризи [2]. Крилов Д. В. акцентує увагу на пріоритетних напрямках зміцнення різних секторів економіки, зокрема аграрного та промислового, з метою підвищення їхньої стійкості до сучасних викликів [3]. Це є критично важливим, оскільки зміцнення виробничих і логістичних ланцюгів може запобігти глибокій кризі постачання та сприяти формуванню стійкої продовольчої системи в Україні.

Варто зазначити, що в умовах війни питання продовольчої безпеки набуває нового рівня значущості та вимагає термінової уваги з боку уряду, науковців та міжнародних партнерів. Хоча було визначено ключові пріоритети, такі як створення системи ефективного управління запасами, розширення національного виробництва продовольства, підтримка аграрного сектора та розробка кризових сценаріїв, не всі питання, що стосуються забезпечення продовольчої безпеки, залишаються вирішеними. Це підкреслює актуальність проведення подальших досліджень у цій сфері. Важливо також визнати, що ефективна продовольча безпека є не лише питанням виживання, а й гарантією стабільного соціально-економічного розвитку, що дозволяє країні залишатися конкурентоспроможною навіть у складні часи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає в аналізі й розробці теоретичних, методологічних положень і підходів щодо розробки стратегічних напрямків забезпечення продовольчої безпеки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Продовольча безпека є критично важливим аспектом національної стабільності та розвитку, що забезпечує доступність, якість і різноманітність продуктів харчування для всіх верств населення. У контексті України, з її значними аграрними ресурсами, забезпечення продовольчої безпеки стає особливо актуальним. Це питання набуває нового значення в умовах сучасних викликів, таких як зміна клімату, економічні кризи, соціальні трансформації та геополітичні ризики, які можуть негативно вплинути на продовольчу систему країни. В умовах війни в Україні та її наслідків, продовольча безпека стає надзвичайно важливою не тільки для населення, але і для відновлення економіки.

На даний час, рівень продовольчої безпеки в Україні продовжує погіршуватись. Згідно з Глобальним індексом продовольчої безпеки (Global Food Security Index, GFSI), розробленим Economist Impact за підтримки науково-дослідної компанії Corteva Agriscience, у 2022 році Україна опустилася на 71-е місце серед 113 країн, тоді як у 2021 році займала 58-е місце. Росією, критично позначилася на продовольчій ситуації в Україні, яка опинилася на останньому, 26-му, місці серед європейських країн.

Оцінка за доступністю продуктів харчування для України становить 48,1 балів зі 100 — це 93-тє місце у світі та останнє в Європі. Найслабшими факторами стали політичні та соціальні бар'єри, проблеми інфраструктури постачання, недостатній розвиток аграрних досліджень та обмежена стратегія забезпечення доступу до харчів.

Найбільші виклики для України — у сфері стійкості та адаптивності (43,5 балів зі 100), що призвело до 94-го місця у глобальному рейтингу. Цей показник відображає серйозні проблеми з управлінням водними ресурсами та наявні недоліки у системах управління ризиками.

Єдиний позитивний аспект — індекс якості та безпечності їжі, де Україна отримала 71,3 бала зі 100 та зайняла 52-гу сходинку в світі. Експерти відзначають, що харчові продукти є загалом безпечними, а українці споживають достатньо якісного білка, хоч різноманітність у раціоні середньостатистичного українця обмежена.

Забезпечення продовольчої безпеки України є багатогранним завданням, що потребує комплексного підходу та зусиль з боку держави, аграріїв, науковців та суспільства. Досягнення та гарантування продовольчої безпеки в країні охоплює різні аспекти, ключовими з яких, на нашу точку зору, є наступні:

1. Підтримка місцевого виробництва є ключовим елементом забезпечення продовольчої безпеки країни. Ці заходи зменшують залежність від імпорту, що знижує вразливість до глобальних коливань, таких як зміни цін на сировину, транспортування та валюти. Україна, виробляє близько 70% продуктів харчування власними силами, але все ще імпортує рибу, тропічні фрукти та інші специфічні продукти, що створює валютні витрати й залежність від світових ринків. У 2022 році імпорт продуктів харчування склав близько 4,5 млрд. дол., що підкреслює необхідність розвитку місцевого виробництва таких товарів для скорочення валютних витрат і підвищення стійкості національної економіки [6]. Розвиток сільського господарства та місцевого виробництва в цілому також значно впливає на зайнятість населення. В світі сільське господарство є однією з найбільших галузей для працевлаштування. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), в аграрному секторі працює близько 27% працездатного населення. В Україні аграрний сектор залучає понад 3,6 мільйона людей, що становить близько 12% від загальної кількості зайнятих, і вносить близько 10% у ВВП країни [16]. Таким чином, підтримка місцевих виробників і фермерів безпосередньо сприяє зменшенню рівня безробіття, особливо у сільській місцевості, де інші можливості працевлаштування можуть бути обмежені.

Не менш важливим аспектом продовольчої безпеки є стабільність цін на продукти харчування, що безпосередньо залежить від місцевого виробництва. Імпортні товари схильні до коливань цін через глобальні зміни, тоді як локальне виробництво допомагає уникнути різких стрибків цін.

Підвищення продовольчої самодостатності через підтримку місцевого виробництва дозволяє країні самостійно задовольняти свої потреби навіть за умов глобальних криз. Високий рівень самозабезпеченості продуктами харчування спостерігається у країнах із розвиненим аграрним сектором, таких як США, Франція та Нідерланди, які забезпечують себе основними продуктами на понад 90%, маючи водночас можливість експорту. Україна також досягає

високого рівня самозабезпечення, зокрема 80—90% базових продовольчих товарів виробляється локально. За даними ФАО, у 2023 році виробництво основних сільськогосподарських продуктів в Україні зросло на 12%, що є позитивним сигналом для продовольчої безпеки країни [15]. Для подальшої підтримки та підвищення ефективності місцевого виробництва в Україні необхідно реалізувати низку заходів. Перш за все, потрібна фінансова підтримка для фермерів та аграрних підприємств, яка включатиме доступ до кредитування з пільговими умовами та державні субсидії на придбання обладнання і сучасних технологій. За даними Національного банку України, у 2023 році було виділено понад 2,5 млрд грн на підтримку аграріїв, що дозволило збільшити обсяги виробництва зерна на 15%, зокрема досягнувши 60 млн тонн. Важливим також є захист національного ринку через тарифні та нетарифні бар'єри, що стимулюватиме розвиток внутрішніх виробників [8].

2. Інновації в сільському господарстві останніми роками стають важливим чинником підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності, забезпечення стійкості до кліматичних змін і досягнення продовольчої безпеки. Сучасні рішення впроваджуються в таких напрямках, як цифровізація, нові технології виробництва, генетика культур, управління ресурсами та розвиток сталого сільського господарства. Цифровізація та "розумне" сільське господарство має зосереджуватись на використанні датчиків, GPS-технологій, дронів та штучного інтелекту для точного управління ресурсами й моніторингу стану полів у режимі реального часу. Використання таких цифрових рішень може збільшити врожайність на 20% і знизити витрати на 15%, що особливо актуально в нинішніх умовах в нашій державі. В Україні в 2023 році понад 12% сільгоспвиробників впровадили рішення в сфері цифровізації, що сприяло підвищенню ефективності їх діяльності. Важливим напрямком підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності є прецизійне землеробство, яке дозволяє диференційовано керувати полями, враховуючи особливості кожної ділянки ґрунту. Завдяки цьому фермери можуть визначити оптимальну кількість добрив, необхідних для кожного типу ґрунту, мінімізуючи використання хімічних речовин та знижуючи витрати. За оцінками, застосування прецизійного землеробства дозволяє знизити витрати добрив на 10—15% і підвищити врожайність на 5—10%. В Україні, відповідно до даних Міністерства аграрної політи-

ки, впровадження технологій точного землеробства з 2022 року дозволило підвищити середню врожайність на 8%.

Інновації в генетиці та селекції також значно змінюють сільське господарство. Сучасні біотехнології дозволяють створювати нові сорти сільськогосподарських культур, стійких до хвороб, шкідників і екстремальних погодних умов. В Україні розробка посухостійких сортів пшениці та кукурудзи вже дозволила, за останні п'ять років, збільшити врожайність на 15%, що є особливо актуально, адже кількість днів з аномально високими температурами збільшується, а кількість опадів — зменшується. У 2023 році в Україні було відкрито понад 20 вертикальних ферм (інноваційні методи вирощування рослин у контрольованих умовах, які потребують менше води і можуть функціонувати незалежно від кліматичних умов), що використовують сучасні технології для максимізації продуктивності. Світовий ринок вертикальних ферм до 2026 року прогнозовано зросте до 15 мільярдів доларів, а обсяги виробництва рослин у таких фермах можуть бути в 5—10 разів вищі, ніж при традиційних методах. Також в нашій країні активно розвиваються стійкі практики, зокрема агроекологічні методи, які враховують екологічний вплив сільського господарства, а саме: органічне землеробство, використання сидератів (культур, що підвищують родючість ґрунту) та сівозміни. Сівозміна підвищує врожайність на 10—15% і водночас знижує потребу в хімічних добривах, що робить такі практики вигідними як для фермерів, так і для навколишнього середовища. За останні роки площа під органічне землеробство в Україні зростає на 25%, досягнувши 400 тисяч гектарів, що свідчить про зацікавленість у стійкому аграрному розвитку. Загалом, інновації в сільському господарстві не тільки підвищують продуктивність, але й знижують залежність від природних ресурсів, зокрема води та енергії. За оцінками експертів, новітні технології здатні забезпечити підвищення врожайності на 30—50% до 2030 року, навіть за умов кліматичних змін. Впровадження інновацій у сільському господарстві стає вирішальним для підтримки глобальної продовольчої безпеки та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

3. Удосконалення інфраструктури є одним з базових елементів розвитку економіки та підвищення ефективності багатьох галузей, включно з сільським господарством, промисловістю, логістикою та соціальними сферами. Якісна інфраструктура, яка включає дороги, залізниці, логістичні центри, енергетичні мережі, водопостачання, комунікаційні мережі та цифрову інфраструктуру, є основою для

збільшення продуктивності, покращення доступу до ринків і підвищення рівня життя населення. Станом на 2023 рік, Україна має близько 170 тисяч кілометрів автомобільних доріг, з яких лише 30% мають належний стан. Витрати на логістику для бізнесу становлять 15—17% від ВВП, що значно перевищує показники розвинених країн, де цей показник зазвичай становить близько 8-10%. Це свідчить про необхідність модернізації дорожньої мережі та транспортних коридорів. За даними Світового банку, покращення дорожньої інфраструктури може зменшити витрати на логістику до 20%, що в свою чергу стимулює економічне зростання. Впровадження інновацій у транспортній, енергетичній, водопостачальній інфраструктурі забезпечить не лише зниження витрат, але й створення нових робочих місць та зростання соціального добробуту [12].

4. Підвищення якості продуктів є стратегічним пріоритетом для розвитку сучасного виробництва, адже споживачі все більше надають перевагу товарам, що відповідають високим стандартам безпеки, смаку, довговічності та екологічності. Це особливо важливо для аграрного та харчового секторів, де якість безпосередньо впливає на здоров'я населення та міжнародну конкурентоспроможність продукції. За даними Міжнародної організації стандартів (ISO), підприємства, які впроваджують системи контролю якості, можуть зменшити втрати на виробництві на 15—20%, що позитивно позначається на загальній рентабельності бізнесу. Ключовою складовою підвищення якості є впровадження систем управління якістю, таких як ISO 9001 та HACCP (Аналіз ризиків і контроль критичних точок). HACCP є особливо поширеним стандартом у харчовій промисловості, оскільки він забезпечує контроль якості на всіх етапах виробництва — від сировини до готового продукту. У 2022 році близько 20% українських харчових виробництв отримали сертифікати HACCP, що підвищує їх конкурентоспроможність на міжнародних ринках. По-друге, важливу роль у підвищенні якості відіграє і модернізація виробничих процесів, включаючи автоматизацію та використання сучасного обладнання. Використання інноваційного обладнання дозволяє забезпечити рівномірність якості продукції та відповідність міжнародним стандартам. Для українських виробників це означає можливість виходу на міжнародні ринки, де дотримання стандартів якості є обов'язковою умовою. По-третє, використання високоякісної сировини та інгредієнтів впливає на підвищення якості продукції. Заміна дешевих інгредієнтів на більш якісні може призвести до

збільшення виробничих витрат, але водночас підвищує довіру споживачів та створює додаткову цінність для продукту. За даними опитувань, 48% споживачів готові платити більше за продукцію, якщо вона виготовлена з органічних та натуральних інгредієнтів. Загалом, підвищення якості продуктів стає не лише вимогою ринку, а й важливою конкурентною перевагою для українських виробників. Впровадження високих стандартів якості, інновацій у виробництво та пакування, а також контроль на всіх етапах створення продукту дозволяє поліпшити репутацію та розширити присутність на ринку [16].

5. Політика продовольчого резерву є критично важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки України, особливо в умовах війни. Вона включає в себе ряд заходів і стратегій, спрямованих на створення, збереження та управління запасами продовольства, які можуть бути використані в умовах криз або надзвичайних ситуацій. Основними цілями такої політики є стабілізація цін на продовольство, забезпечення доступу до необхідних продуктів у випадку їх дефіциту, а також підтримка сільського господарства та агропромислового комплексу. Продовольчі резерви в Україні формуються з метою накопичення стратегічних запасів основних сільськогосподарських продуктів, таких як зерно, олія, цукор, м'ясо та молоко. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, на кінець 2022 року загальний обсяг продовольчих резервів становив приблизно 2,5 млн тонн зерна, що дозволило забезпечити 10% від річного споживання основних продуктів харчування. Для порівняння, оптимальний обсяг продовольчих резервів має становити 10—15% від річного споживання, що свідчить про адекватність нинішнього рівня запасів [6].

Ефективне управління продовольчими резервами включає в себе розробку стратегій зберігання, обліку та ротації запасів. Це передбачає використання сучасних технологій для забезпечення належних умов зберігання, що запобігає псуванню продуктів. Політика продовольчого резерву передбачає стратегічне планування, яке включає оцінку ризиків і потенційних загроз продовольчій безпеці. Згідно з даними FAO, країни, які проводять регулярні оцінки ризиків, можуть зменшити ймовірність продовольчих криз на 25—30%. В Україні така практика також набуває популярності, зокрема, у 2023 році було проведено близько 15 оцінок ризиків, що дозволило ідентифікувати найбільш вразливі сектори агропромислового комплексу.

Важливою складовою політики продовольчого резерву є забезпечення доступності запасів для вразливих верств населення, особливо в умовах війни. У 2022 році в Україні було реалізовано програму соціального захисту, яка надала понад 1 млн продовольчих наборів для малозабезпечених сімей. Ці програми виявилися критично важливими для підтримки продовольчої безпеки в умовах військових дій та економічної кризи.

6. Забезпечення доступу до фінансування є критично важливим елементом для підтримки продовольчої безпеки та розвитку аграрного сектору в Україні. Фінансування дозволяє агровиробникам інвестувати в нові технології, модернізувати обладнання, покращувати інфраструктуру, підвищувати продуктивність і забезпечувати якість продуктів. За даними Державної служби статистики України, в 2022 році обсяг кредитування агропромислового комплексу склав 130 мільярдів гривень, що становить приблизно 10% від загального обсягу кредитів, виданих в Україні [5]. За даними Національного банку України, станом на 2023 рік в Україні налічується близько 800 мікрофінансових організацій, які видали понад 1,5 мільярда гривень мікрокредитів агровиробникам [8]. Мікрокредити зазвичай мають менші суми і більш гнучкі умови, що робить їх доступними для фермерів, які тільки починають свій бізнес або мають обмежені ресурси. Програма "Фінансування сільського господарства" в рамках проекту "Аграрні розписки" в Україні дозволила фермерам отримати близько 5 мільярдів гривень в 2022 році, що допомогло реалізувати більше 2,5 тисяч проектів з модернізації агровиробництва. Гранти були використані для впровадження інновацій, розвитку сталих практик ведення сільського господарства та екологічних проектів. В 2023 році Україна запустила програму "Єдиний агросубсидійний проект", у рамках якого агровиробники отримали близько 8 мільярдів гривень у вигляді субсидій на закупівлю нової техніки та насіння [9]. Це дозволило знизити витрати на виробництво та підвищити конкурентоспроможність українських агровиробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

7. Просування здорового харчування є важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки та покращення загального стану здоров'я населення в Україні. Здорове харчування має прямий вплив на фізичне, психічне та соціальне благополуччя людей, а також сприяє зменшенню ризиків виникнення хронічних захворювань, таких як діабет, серцево-судинні захворювання та ожиріння. За даними Все-

світньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 30% населення України має надмірну вагу або ожиріння, що вказує на необхідність активних дій у сфері промоції здорового харчування. Однією з причин цього є те, що в Україні дуже низький рівень споживання здорових продуктів. За даними Міністерства охорони здоров'я України, у 2022 році українці споживали в середньому лише 150 грамів овочів і фруктів на день, що є значно нижчим за рекомендовані 400 грамів, рекомендовані ВООЗ [7]. У 2022 році Міністерство охорони здоров'я України запустило кампанію "Здорове харчування для здорового життя", що включає вебінари, семінари та інформаційні матеріали. За даними опитувань, близько 70% українців не мають достатнього рівня обізнаності про здорове харчування, тому такі програми можуть допомогти змінити ситуацію. Крім того, забезпечення доступності здорових продуктів на ринку є ще одним ключовим аспектом. У 2023 році в Україні реалізовано програму "Здорове місто", яка передбачає відкриття нових магазинів та ринків, де продаються свіжі овочі та фрукти. Важливою частиною просування здорового харчування є вдосконалення системи маркування продуктів харчування. Запровадження зрозумілих етикеток, що відображають інформацію про склад, калорійність і харчову цінність продуктів, може допомогти споживачам робити усвідомлений вибір. Впровадження стандартів харчового маркування відповідно до рекомендацій ВООЗ може знизити рівень споживання цукру та солі на 10—15%. Просування здорового харчування в Україні є важливим інструментом для поліпшення здоров'я населення, зменшення захворюваності та підвищення якості життя. Впровадження освітніх програм, забезпечення доступності здорових продуктів, проведення кулінарних майстер-класів, співпраця з ресторанним бізнесом, вдосконалення маркування продуктів та соціальні програми — все це сприятиме формуванню культури здорового харчування серед українців.

8. Міжнародне співробітництво є критично важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки, особливо в умовах війни в Україні. Воно охоплює різні форми взаємодії між країнами, міжнародними організаціями та неурядовими структурами, які сприяють обміну знаннями, технологіями та ресурсами, а також вирішенню глобальних продовольчих проблем. Одним із основних напрямків міжнародного співробітництва для України є участь у міжнародних організаціях. Україна активно співпрацює з Продовольчою і сільськогосподарською

організацією ООН (FAO), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та Всесвітньою продовольчою програмою (WFP). У 2022 році FAO надала Україні фінансову допомогу у розмірі 3 млн доларів для підтримки фермерів, які постраждали від війни, що дозволило забезпечити виробництво основних сільськогосподарських продуктів, таких як зерно та олія. Згідно з даними FAO, українські фермери змогли відновити понад 70% своїх виробничих потужностей завдяки цій підтримці [10].

Обмін сучасними технологіями в агрономії також є важливим напрямком співпраці. У 2023 році Україна підписала угоду з Німеччиною про спільну роботу над проектами впровадження новітніх агротехнологій, які можуть підвищити продуктивність сільського господарства на 15—20%. Згідно з прогнозами, це сприятиме збільшенню обсягів виробництва зерна, яке є критично важливим для експорту, адже Україна займає третє місце у світі за експортом пшениці. Співпраця з неурядовими організаціями, такими як "Червоний Хрест" і "Благодійний фонд ООН", дозволяє Україні отримувати гуманітарну допомогу та реалізовувати програми соціального захисту для вразливих верств населення. У 2022 році такі організації надали понад 500 тисяч наборів продуктів харчування, що включали здорові та поживні інгредієнти, таким чином підтримуючи продовольчу безпеку [13].

Зміцнення міжнародних торговельних зв'язків дозволяє Україні експортувати сільськогосподарську продукцію, що є основним джерелом доходу для країни. У 2023 році Україна уклала угоду про вільну торгівлю з Європейським Союзом, що відкриває нові ринки для українських виробників. За прогнозами, це може збільшити експорт сільськогосподарської продукції на 25% у найближчі два роки. У 2022 році загальний обсяг експорту агропродовольчої продукції склав \$27,3 млрд, що становить 41% від загального експорту країни. Міжнародне співробітництво також включає надання продовольчої допомоги в умовах криз. Під час війни та її наслідків Україна отримала від міжнародних донорів понад 200 тисяч тонн продовольчої допомоги у 2022 році, що допомогло забезпечити основні потреби населення, особливо вразливих груп. Крім того, організація обміну досвідом з іншими країнами, які мають успішний досвід у сфері продовольчої безпеки, може значно підвищити ефективність аграрної політики в Україні. У 2023 році Україна взяла участь у кількох міжнародних конференціях, на яких обговорювалися кращі практики у сфері продовольчої безпеки та аграрного роз-

витку, зокрема в рамках Глобального форуму з продовольства [11].

ВИСНОВКИ

Досягнення продовольчої безпеки України є багатогранною та надзвичайно важливою задачею, що особливо актуалізувалася на тлі війни та трагічних подій, які серйозно загрожують стабільності постачання продовольства та самозабезпеченості країни. Інфраструктурні руйнування, економічна нестабільність та втрата значних територій сільськогосподарських угідь суттєво впливають на здатність забезпечувати населення основними продуктами. В умовах війни стратегічне значення має саме підтримка місцевого виробництва, адже зниження залежності від імпорту дозволяє Україні зберігати критично необхідну стійкість перед зовнішніми загрозами. На фоні окупації частини аграрно важливих регіонів, а також блокування експорту через порти, країна повинна посилити підтримку національних виробників, щоб забезпечити мінімально необхідний рівень продовольчих запасів, навіть у разі подальшої ескалації конфлікту. Війна також створює додатковий тиск на цінову стабільність: підвищення витрат на транспортування, знищення складів, втрати врожаю та обмежений доступ до паливних ресурсів спричиняють ріст вартості продуктів, що безпосередньо впливає на купівельну спроможність населення. Розвиток локальних виробництв та їх підтримка через фінансові механізми, такі як кредити на пільгових умовах, субсидії та інвестиції в інноваційні технології, залишаються основними засобами подолання цих викликів. Для того, щоб Україна зберегла свої позиції на міжнародних ринках та мала стабільні партнерські відносини з країнами, які підтримують її економічно та політично, нашій державі необхідно безупинно підвищувати якість продукції та інфраструктуру модернізації аграрного сектору.

Література:

1. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. Соціально-економічні проблеми і держава. 2023. Вип. 1 (28). С. 115—128.
2. Батигіна О. М. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: монографія. Харків: Видавництво ФОП Шевченко С. О., 2013. 326 с.
3. Крилов Д. В. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України в сучасних умовах. Проблеми сучасних трансформацій. Вип. № 7, Серія: економіка та управління. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bit.ly/3OpJLeS>
4. Родінова Н., Дергач А., Гудзь Г. Світова продовольча криза як наслідок російсько-української війни. Економіка та суспільство. 2022. № 40. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1463/1408>
5. Державна служба статистики України. "Звіт про обсяги кредитування агропромислового комплексу України". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/report/agrocredit-report-2023>. 2023.
6. Міністерство аграрної політики та продовольства України. "Звіт про продовольчі резерви України". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.minagro.gov.ua/en/publications/food-reserves-report-2023>. 2023.
7. Міністерство охорони здоров'я України. "Звіт про здоров'я населення та харчування" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moz.gov.ua/report-health-nutrition-2023>. 2023.
8. Національний банк України. "Огляд мікрофінансового ринку України". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/en/publications/microfinance-market-overview-2023>. 2023.
9. Національний інститут стратегічних досліджень. "Національна стратегія продовольчої безпеки України". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/publications/natsionalna-strategiya-prodovolchoyi-bezpeky-ukrayiny>. 2023.
10. ООН. "Humanitarian Response Plan for Ukraine". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unocha.org/ukraine/2023-humanitarian-response-plan>. 2023.
11. Офіс Президента України. "Стратегія розвитку сільського господарства до 2030 року". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/strategiya-rozvytku-silskogo-gospodarstva>. 2023.
12. World Bank. "Report on Financing Agro-Business in Ukraine". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/report/2023/financing-agro-business-ukraine>. 2023.
13. Red Cross. "Annual report on humanitarian aid and food security in Ukraine". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.redcross.org.ua/report-2022>. 2022.
14. Food and Agriculture Organization (FAO). "Assessment of risk management strategies for food security". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.fao.org/risk-management-food-security/en/>. 2023.
15. Food and Agriculture Organization (FAO). Food loss and waste. [Електронний ресурс]. Ре-

жим доступу: <https://www.fao.org/food-loss-and-waste/en/>. 2023.

16. International Organization for Standardization (ISO). Quality management systems — Requirements. ISO 9001:2015. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.iso.org/standard/62085.html>. 2022.

17. Найгірший показник у Європі. У рейтингу продовольчої безпеки Україна через російську агресію впала на 13 позицій. NV Бізнес. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/prodovolcha-kriza-ukrajina-obvalilasya-u-reytingu-svitovoji-prodovolchoji-bezpeki-ostanni-novini-50285141.html>

18. Огляд збитків від війни в сільському господарстві України. Непряма оцінка пошкоджень [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/damagesreport...>

References:

1. Artemenko, L., Marynenko, N., Kramar I. & Hats, L. (2023), "Food security of Ukraine in conditions of military aggression: state and prospects", *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, vol. 28, pp. 115—128.

2. Batyhina, O. M. (2013), *Aktualni problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy*. [Actual problems of legal provision of food security of Ukraine], FOP Shevchenko S. O., Kharkiv, Ukraine.

3. Krylov, D. V. (2023), "Problems of ensuring food security of Ukraine in modern conditions", *Problemy suchasnykh transformatsii*, [Online], vol. 7, Available at: <https://bit.ly/3OpJLeS> (Accessed 31 October 2024).

4. Rodinova, N., Derhach, A. and Hudz, H. (2022), "The world food crisis as a consequence of the Russian-Ukrainian war", *Ekonomika ta suspilstvo*, [Online], vol. 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-25>.

5. State Statistics Service of Ukraine. (2023), "Report on the volumes of lending to the agro-industrial complex of Ukraine", Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/report/agrocredit-report-2023> (Accessed 31 October 2024).

6. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2023), "Report on food reserves of Ukraine", Available at: <https://www.minagro.gov.ua/en/publications/food-reserves-report-2023> (Accessed 31 October 2024).

7. Ministry of Health of Ukraine. (2023), "Report on population health and nutrition", Available at: <https://moz.gov.ua/report-health-nutrition-2023> (Accessed 31 October 2024).

8. National Bank of Ukraine. (2023), "Overview of the microfinance market in Ukraine", Available at: <https://bank.gov.ua/en/publications/micro-finance-market-overview-2023> (Accessed 31 October 2024).

9. National Institute for Strategic Studies. (2023), "National Strategy for Food Security of Ukraine", Available at: <https://niss.gov.ua/publications/natsionalna-strategiya-prodovolchoyi-bezpeky-ukrayiny> (Accessed 31 October 2024).

10. United Nations (UN). (2023), "Humanitarian Response Plan for Ukraine." Available at: <https://www.unocha.org/ukraine/2023-humanitarian-response-plan> (Accessed 31 October 2024).

11. Office of the President of Ukraine. (2023), "Strategy for the Development of Agriculture until 2030", Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/strategiya-rozvytku-silskogo-gospodarstva> (Accessed 31 October 2024).

12. World Bank. (2023), "Report on financing agro-business in Ukraine", Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/report/2023/financing-agro-business-ukraine> (Accessed 31 October 2024).

13. Red Cross. (2022), "Annual report on humanitarian aid and food security in Ukraine", Available at: <https://www.redcross.org.ua/report-2022> (Accessed 31 October 2024).

14. Food and Agriculture Organization (FAO). (2023), "Assessment of risk management strategies for food security", Available at: <https://www.fao.org/risk-management-food-security/en/> (Accessed 31 October 2024).

15. Food and Agriculture Organization (FAO). (2023), "Food loss and waste", Available at: <https://www.fao.org/food-loss-and-waste/en/> (Accessed 31 October 2024).

16. International Organization for Standardization (ISO). (2022), "Quality management systems — Requirements. ISO 9001:2015", Available at: <https://www.iso.org/standard/62085.html> (Accessed 31 October 2024).

17. Indirect damage assessment (2022), "Overview of war damage in Ukraine's agriculture", Available at: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/damagesreport...> (Accessed 31 October 2024).

18. NV Business (2023), "The worst indicator in Europe. In the ranking of food security, Ukraine fell 13 positions due to Russian aggression", Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/prodovolcha-kriza-ukrajina-obvalilasya-u-reytingu-svitovoji-prodovolchoji-bezpeki-ostanni-novini-50285141.html> (Accessed 31 October 2024).
Стаття надійшла до редакції 04.11.2024 р.